

Framlegg til planprogram Kulturminneplan for Meland kommune 2016–2021

Bru over Mjåtveitelva - «Brune»

Februar 2015

Innhald

1. Kvifor kulturminneplan?.....	3
2. Bakgrunn.....	3
3. Mål og arbeidsopplegg.....	5
3.1 Måla med kulturminneplanen.....	5
3.2 Arbeidsopplegg, -filosofi og -grunnlag.....	5
4. Rammer og føresetnader for planarbeidet.....	8
4.1 Nasjonale planar og målsetjingar.....	8
4.2 Lovverk.....	8
4.3 Regionale planar og rapportar.....	9
4.4 Kommunale planar.....	9
4.5 Andre kjelder.....	9
5. Ressursar.....	10
6. Plantype, innhald og avgrensingar.....	11
6.1. Innhald.....	11
7. Organisering og medverknad.....	12
8. Framdriftsplan.....	13

Utsikt frå Eldsfjellet mot sør

1. Kvifor kulturminneplan?

Meland kommune har som kjent svært høg folkevekst, med mange unge innbyggjarar der nær 30% er under 18 år. Folkevekst skapar utfordringar på mange plan. Med tanke på identitet og stadkjensle står kommunen med den eine foten i den tradisjonsrike kystkulturen og den andre i det moderne forstadslivet. Meland kommune er ein presskommune i høve til arealendringar. For å sikre attraktive og gode identitetsfremjande leve- og bumiljø, er grønstruktur, friområde og kulturmiljø og -landskap ein viktig del av arealstrategiane i kommunen.

Ein kulturminneplan vil vere med å sikre at det blir tatt betre omsyn til kulturminnevernet ved arealplanlegging og byggetiltak, og vil lette samordninga og føreseielegheita etatane i mellom. Det er eit stort behov for kulturminneplan i Meland.

Mykje av den kommande utbygginga vil skje i utmark og det er eit behov for større kunnskap om det kulturhistoriske utmarkslandskapet og tilhøyrande kulturminne. Tidlegare og noverande innmark er under gradvis press frå utbygging. Det er få omfattande registreringar og utgravingar i kommunen. Unntaka er mellom anna nokre eldre registreringar, utgravingane i samband med Nordhordlandsbrua og Meland golf- og naturpark, samt nokre fylkeskommunale registreringar. Sefrak-registeret er modent for ein gjennomgang og oppdatering. Døme på eksisterande lokale registreringar i Meland er for naust og sjøbruk, jordkjellarar, stemmer, intervjuopptak, bilde, stadnamninnsamling og musikkksamling. Desse har òg behov for å inngå i ei grundig og samla vurdering.

2. Bakgrunn

Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltninga hos Riksantikvaren dreier seg blant anna om at kommunane skal og må ta større ansvar for å redusere tapet av kulturminne.

- Ein skal utnytte eksisterande kompetanse i kommunane og støtte auking av denne
- Alle kulturminne ligg lokalt – lokalsamfunnet må sjølv involverast og få medverke
- Frivilligheita må bli ein viktig partner i kulturminnevernet
- Ved å bevege seg mot lokal deltaking og medverknad fokuserer ein i mindre grad på det tradisjonelle kulturminnevernet og den kulturminnefaglege **verdien**

Både Riksantikvaren og Hordaland fylkeskommune oppfordrar kommunane til å utarbeide kulturminneplanar, og har lyst ut tilskot til utarbeiding av planar og registrering av kulturminne.

Hordaland fylkeskommune har vedtatt ei målsetjing om at alle kommunane i fylket skal ha vedtatt ein kulturminneplan innan utgangen av 2016. For å nå målsetjinga har fylkeskommunen utarbeida prosjektet Kulturminneplan i kommunane 2013-2016 som skal følgja opp kulturminneplanarbeidet i kommunane. Kommunane som blir med i dette prosjektet får såleis støtte til utarbeiding av planen og tett oppfølging.

Samfunnsdelen av *Kommuneplan for Meland kommune 2014–2025* omtalar utarbeiding av kulturminneplan som eit delmål. I *Planstrategi for Meland kommune 2014–2016* er plan for kulturminne ei prioritert oppgåve.

Kartutsnitt – frå 1867

3. Mål og arbeidsopplegg

3.1 Måla med kulturminneplanen

Planen skal identifisere og registrere verneverdige kulturhistoriske interesser og nyare tids kulturminne, både materielle og immaterielle, med eit sterkt lokalt fokus.

Planen skal gjere eit utval av kulturminne og kulturmiljø som skal prioriterast og takast vare på for ettertida, og problematisere konsekvensane av ei slik prioritering.

Planen skal vere eit reiskap for sakshandsamarar i kommunen innan arealplanlegging, byggesak og kultur, og for lokalt kulturminnevern.

Planen skal ta for seg strategiar på korleis ein skal bruke og ta vare på kulturminne i samband med reiseliv, friluftsliv, kulturliv og andre næringsverksemdar.

3.2 Arbeidsopplegg, -filosofi og -grunnlag:

Arbeidsprioritering og planlegging – hensiktsmessig arbeid og prioritering av innsats

Registrering – skaffe og innhente kunnskap

Systematisering – sørje for god oversikt

Skildring – kva er det vi har funnet?

Tolking – kva tyder det og kva samanheng er det i?

Aktivering – bruke det i plan/tiltak/strategiar

Digitalisering - opne løysingar/format – skal vere tilgjengeleg i framtida

Arkiv – ha sikre løysingar

Vi vil gjere registreringar av nyare tids kulturminne og kulturmiljø. Vi vil gjennomgå eksisterande registreringar og vidareføre dei som er undervegs. Vi vil utarbeide strategiar for kjente automatisk freda kulturminne og nye registreringar av kulturminne som blir omfatta av kulturminneloven. Vi vil ha særleg fokus på dei kulturminna og miljøa som har ein lokalhistorisk betydning samtidig som vi ser dei regionale og nasjonale verdiane.

Vi vil invitere innbyggerane og frivillige til å bidra og forankre kulturminna sin posisjon i lokalsamfunnet, mellom anna gjennom dialog- og samtalemøte om kulturminne. Alle kulturminne og –miljø ligg lokalt i ein kommune, og det er innbyggerane sjølv som skal og må få innverknad på kulturvernarbeidet i deira nærmiljø.

Vi skal sjå på dei vanlege og utbrukte kulturminna som like verdfulle som dei uvanlege og pent brukte kulturminna. Vi vil søkje ein geografisk og kulturhistorisk breidd.

Planarbeidet skal ha særleg fokus på å identifisere samanhengar i det historiske landskapet, noko som er svært viktig for å få til eit godt lokalt forankra kulturminnevern. Både kulturminne knytt til livet langs kysten og innlandet vil vere i sentrum, samt samspelet mellom desse to sonene på Holsnøy.

Vi vil ta med den immaterielle og biologiske kulturarv i planarbeidet, mellom anna lydopptak, bilde, musikk og folkekultur, matkultur og kulturplantar. Vi vil vidareføre registreringa og katalogiseringa av gjenstandsmateriale, og utarbeide strategiar for korleis ein best kan ta i vare på desse.

Det vil bli arrangert kurs for frivillige registrantar i mellom anna landskapsanalyse og registreringsmetode, og vi vil fokusere sterkt på frivillig deltaking, kompetanseauking og moderne, hensiktsmessig og oppdatert metodebruk.

Frå nedst til venstre med klokka: Holsnøy meieri, Meland kyrkje, hovudbygning Frekhaug gard/Nordhordland folkehøgskule, Rosenkrantzårnet, Heddal stavkyrkje, Holmestova, Mjåtveit

Dei faste kulturminna av regional verdi har eit eksisterande vern. Det er minna av lokal verdi som står svakare. Det er ei klar styring frå Riksantikvaren at kommunane skal og må ta ein større del ansvaret for kulturminnevernet og at lokal medverknad skal ha ein sterkare rolle enn før i forhold til fagvurderingar av verdi.

I Meland har vi mange ulike typar kulturminne. Steinbyggjartradisjonen er ein sterk lokal identitetsmarkør, saman med verdifulle landskap, kulturplanteliv og gardsbygningar. Kommunen er full av spor frå korleis vi har organisert oss – òg i nyare tid. Skulehus, bedehus, lags- og

forsamlingshus, vegar og far, industri og næring, kaier, krigsminne, mattradisjonar, handverk og stadnamn er berre somme delar av heilskapen.

Ein kulturminneplan er avhengig av gode og relevante definisjonar. Da må vi òg vere einige om kva eit kulturminne er. Kulturminna er ikkje berre *minne* – dei eksisterer i dag og er noko vi kan bruke og sjå og ta på. Det er songane som blir sungne og plantane som blir nytta. Vi må ha med heile historia: fortid – notid – framtid, der vi ikkje set oss fast i det opphavlege. Opphavlegheit er berre ein del av bildet og ein kulturminnevurdering er aldri objektiv. Om 50 år er nåtida si bruk og vurderingar ein del av historia til minnet og prioriteringane nok annleise.

Frå Dalstø

4. Rammer og føresetnader for planarbeidet

4.1 Nasjonale planar og målsetjingar

Kulturminnevernet ligg under Miljø- og klimadepartementet. Dei nasjonale måla for kulturminnevernet vert kvart år gjort greie for i Prop. 1 S (2013–2014). Dei vedtekne måla for kulturminnevernet 2013-2014 er:

1. Tapet av verneverdige kulturminne skal minimerast. Innan 2020 skal det liggje føre oversikter over verneverdige kulturminne og kulturmiljø for kvar kommune som grunnlag for å prioritere eit utval som skal takast vare på.
2. Eit prioritert utval automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne skal ha eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.
3. Eit representativt utval kulturminne og kulturmiljø skal vere vedtaksfreda innan 2020.
4. Freda bygningar, anlegg og fartøy skal ha eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.

Andre statlege rapportar og stortingsmeldingar som får konsekvensar for kulturminneplanen er: -
NOU 2002: 1 Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk
Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner
Stortingsmelding nr. 26 (2004-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand
Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste

4.2 Lovverk

- Plan- og bygningslova
 - Plan- og bygningslova er eit viktig reiskap i vernet for å ta vare på mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø. Kommunen har ei sentral rolle i forvaltninga av kulturarven. Kommunen kan ved bruk av plan- og bygningslova sikre vern av kulturminne på kommuneplannivå (jf § 11-8) og på reguleringsplannivå (jf § 12-6).
- Lov om kulturminner
 - Lov om kulturminner vernar om kulturminne og kulturmiljø.
 - § 2. *Kulturminner og kulturmiljøer – definisjoner:*

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder så langt de passer også for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til.

Etter denne lov er det kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og

kulturmiljøer som kan vernes. Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene.

- Kulturlova
 - *Lova har til føremål å fastleggja offentlege styremakters ansvar for å fremja å leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleva eit mangfald av kulturuttrykk. (§ 1)*
 - *...verna om, fremja innsikt i og vidareføra kulturarv. (§ 2b)*
- Andre
 - Kommunen har også mynde gjennom fleire særlover som omtalar kulturminne, blant anna som lokal landbruksstyresmakt.

4.3 Regionale planar og rapportar

Premiss: KULTUR. Regional kulturplan for Hordaland 2015–2025

Regional plan for museum 2011–2015

Fylkesdelplan fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv - Aktiv kvar dag - 20081–2012

Fylkesdelplan for kulturminne 1998–2010

Prosjekt kulturminneplanar i kommunane

4.4 Kommunale planar

Samfunnsdelen av **Kommuneplan for Meland kommune 2014–2025** seier at *det skal lagast ein kulturminnevernplan for kommunen og at verdfullt kulturlandskap skal sikrast gjennom omsynssone.*

Planstrategi for Meland kommune 2014–2016 set fram kulturminneplan for Meland kommune som ei prioritert oppgåve:

Meland er den tredje mest veksande kommunen i Noreg. Meland er ein presskommune i høve til arealendringar. For å sikre attraktive, gode identitetsfremjande leve og bumiljø, er grønstruktur, friområde og kulturmiljø/landskap ein viktig del av arealstrategiane i kommunen. Dette heng og saman med satsingsfeltet vårt folkehelse. Målet med planen er at den skal

- *Gjere eit utval av kulturminne og kulturmiljø som skal prioriterast å takast i vare for ettertida.*
- *Planen skal vere eit reiskap for sakshandsamarar i kommunen innan arealplanlegging byggjesak og kultur*
- *Planen skal syne døme på korleis ein kan bruke og ta vare på kulturminne i samband med reiseliv, friluftsliv og andre næringsverksemdar*

Temaplan for Idrett, folkehelse og friluftsliv 2014–2019 peiker blant anna på kulturminna si rolle i friluftslivet og naturopplevingar i kommunen. Kulturminne skal vere ein ressurs i planlegginga av friluftslivstiltak og vidare satsing både i fri- og friluftsområda i kommunen.

4.5 Andre kjelder

Sefrak-registeret for Meland

Andre lokale registreringar og rapportar

Lokalhistoriske arkivressursar og -litteratur
Lokalhistorisk litteratur

5. Ressursar

Meland kommune fekk kr 100.000 til registrering av kulturminne i 2014 frå Riksantikvaren og vil søkje nye kr 100.000 til utarbeiding av kulturminneplan. Planen vil bli forfatta av kulturkonsulenten og ta opp mellom 30 – 60% av tilgjengeleg stillingsressurs, noko som vil variere gjennom planløpet. Tenesteområde kultur vil til en viss grad komme til å prioritere eigne midlar til arbeidet etter behov.

Grunnmur frå kvernhus i Havrevågen

6. Plantype, innhald og avgrensingar

Kulturminneplan for Meland kommune 2016–2021 skal vere ein temaplan. Det er eit mål at planprosessen skal følgje prosesskrava i plan- og bygningslova. Vurderingane og eventuelle prioriteringar i planen skal gjerast tilgjengeleg som eit arbeidsverktøy og bli ein integrert del av den administrative saksgongen i kommunen. Den skal takast omsyn til i alt planarbeid og byggesakshandsaming. Temakartet for kulturminne i Meland, som vil bli eit sentralt vedlegg til og resultat av denne planen, skal fungere som eit styrande og ressursgjevande arbeidsverktøy i den kommunale saksgongen.

Heile kommunen skal dekkast av kulturminneplanen. Planen kjem til å ta for seg alle tidsperiodar med spor etter menneskjeleg aktivitet. Likevel kjem arbeidet i stor grad til å fokusere på nyare tids kulturminne, som ikkje er omfatta av kulturminneloven sine føresegn og har eit svakare vern, dokumentasjonsgrunnlag og nivå av oppfølging. Planen skal òg ta for seg anna kulturarv enn den materielle, som til dømes immateriell- og biologisk kulturarv – særleg der det allereie eksisterer kunnskap om dette.

6.1 Innhald:

Planen skal ha følgjande hovuddelar:

Innleiing

Innleiinga vil omfatte bakgrunnen og grunnlaget for planen.

Temadel

Planen vil vere delt opp etter fleire ulike tema i hovudsak etter type kulturminne. Her vil ein på overordna nivå skildre tilstand, moglegheiter og utfordringar innafor dei enkelte tema.

Vurdering

Vurderinga vil ha eit preg av å vere eit kulturhistorisk dokument. Her vil planen ta for seg dei enkelte faste kulturminna og gi eit grunnlag for ei eventuell prioritering. Faste kulturminne skal registrerast i eit oversyn der ein òg skal vurdere korleis ei prioritering og vektlegging av desse kan gå føre seg og gjennomførast i planen, og kva for konsekvensar ulike prioriteringsformer kan ha.

Handlingsprogram

Handlingsprogrammet skal vise vegen vidare for arbeidet med kulturminnevernet i kommunen, med tanke på dei freda objekta, nyare tids kulturminne, formidling og immateriell kulturarv.

Handlingsprogrammet skal reviderast i planperioden, men ha eit framsyn til og forbi ny rullering av planen i 2021.

Temakart

Temakarta skal skildre kulturminnesituasjonen i kommunen, slik den ligg framme etter planen er ferdig utarbeida.

7. Organisering og medverknad

Utval for levekår er styringsgruppe for planen, som skal utarbeidast og forfattast av tenesteområde kultur ved kulturkonsulent Eirik Bouwer Utne og leiar for tenesteområdet Bente Bing Kleiva. Tenesteområde kultur vil sørge for saksgongen og at prosesskrava blir etterfulgte.

Det skal settast ned ein administrativ arbeidsgruppe for planen med representantar frå plan, skog- og landbruk og byggesak. Dette skal sikre at planen og tilhøyrande kunnskap vil vere relevant og hensiktsmessig for andre delar av administrasjonen.

Eksternt vil ein konsultere med Kulturverntenesta i Nordhordland, Hordaland fylkeskommune, andre kulturminneorganisasjonar- og einingar, Meland sogelag, Holsnøy kystlag, bygde-, vel- og grendalag og lokalhistoriske interesserte enkeltpersonar.

Det er lagt opp til omfattande medverknad frå innbyggjarar, lag, organisasjonar og næringsliv i kommunen. Dette er avgjerande for at kulturminneplanen blir relevant og godt forankra.

Bjørndalsvatnet

8. Framdriftsplan

Tid	Kva	Ansvar
Februar 2015	Vedtak om utsending av planprogram på høyring	Utval for levekår
Februar – april 2015	Høyring seks veker	
Mai 2015	Vedtak av planprogram	Utval for levekår
Vår 2015 – sommar 2016	Registrering, kvalitetssikring, digitalisering og kartlegging	Tenesteområde kultur, arbeidsgruppa, frivillige
Haust 2015	Grendamøte rundt i kommunen	Tenesteområde kultur, arbeidsgruppa, frivillige
Januar 2016 – juni 2016	Vurderingar av kulturminne, utarbeiding av planutkast	Tenesteområde kultur, arbeidsgruppa
September 2016	Planutkast til høyring	Utval for levekår
November – desember 2016	Politisk handsaming og vedtak	Utval for levekår, kommunestyret

Husmannsplass på Toneset

